

Nr 132.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående stödjande av odlingen av vissa kulturväxter m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans-, handels- och folkhushållningsdepartementen anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp:

Inom 1938 års jordbruksutrednings kansli upprättades på sin tid en promemoria angående åtgärder till främjande av odling och beredning av lin. Promemorian överlämnades sedermera av utredningen till lantbruksstyrelsen med anhållan, att styrelsen ville med eget utlåtande insända densamma till Kungl. Maj:t. Styrelsens utlåtande jämte promemorian har den 16 februari 1940 inkommit till jordbruksdepartementet. Efter remiss ha yttranden i ärendet avgivits den 29 februari 1940 av statens livsmedelskommission och den 7 mars 1940 av kommerskollegium. Vid kommissionens yttrande fanns fogad en promemoria av avdelningsföreståndaren vid Sveriges utsädesförening i

Svalöv filosofie licentiaten I. Granhall. Jag torde i detta sammanhang även få anmäla två framställningar av statens livsmedelskommission. I den ena, vilken inkommit till jordbruksdepartementet den 1 februari 1940, har kommissionen gjort framställning om åtgärder för ökad odling av bruna bönor och i den andra, vilken inkommit den 28 i samma månad, har hemställts om vissa åtgärder för stödjande av odlingen av oljeväxter. Jag torde först få till Kungl. Maj:ts övervägande framlägga frågan om åtgärder till befordrande av inhemsk linodling.

Åtgärder till stödjande av linodlingen.

I förenämnda *promemoria* har framlagts förslag avseende dels statsbidrag till främjande av försöksverksamhet på linodlingens område, dels stöd till inköp av rivningsmaskiner för linets skördande, dels hjälp till anläggande av linberedningsanstalter, dels prisreglerande åtgärder, dels ock statsbidrag till upplysningsverksamhet. I promemorian har rörande stödet åt försöksverksamheten uttalats, att resultatet av viss försöksverksamhet borde avvaktas innan ytterligare åtgärder vidtoges. Härom har anförts i huvudsak följande.

Tyvärr måste konstateras, att de åtgärder, som från statsmakternas sida genom hushållningssällskap eller linodlaresammanslutningar vidtagits i Sverige till linodlingens främjande, icke lett till åsyftat resultat. Alla ansträngningar till trots har sålunda linodlingen praktiskt taget upphört i landet. Anledningarna härtill hava uppgivits vara i första hand bristande förutsättningar för en räntabel odling men även mindre rationellt ordnad beredning av linet. Innan dessa förutsättningar förefinnas lära åtgärder från statens sida till linodlingens främjande vara dömda att misslyckas.

Från sakkunnigt håll har kraftigt betonats, att stor försiktighet bör iakttagas, då det nu gäller att åter söka få till stånd linodling inom landet, samt att man därvid bör bygga på resultaten av en vetenskaplig försöksverksamhet. Sålunda har uttalats, att det skulle vara förståndigt att tills vidare avvakta resultatet av vissa försök, som göras och komma att göras i Halland och vid Svalöv samt i Gävleborgs län. Man bör söka vinna erfarenhet genom odlingar i mindre skala, innan man försöker lösa problemet i större omfattning.

Vad sålunda från sakkunnigt håll anförts synes mot bakgrunden av hittills misslyckade åtgärder på området beaktansvärt. Tills vidare torde sålunda från statens sida i första hand stöd böra lämnas åt forsknings- och försöksverksamhet på området i syfte att effektivisera och påskynda densamma så mycket som möjligt. Enär förenämnda utredning rörande försöksverksamheten ännu icke slutförts, föreligger icke möjligheter att redan nu exakt angiva för ändamålet erforderliga medel.

Därest nämnda försöksverksamhet ger vid handen, att en utvidgad linodling är möjlig att genomföra, torde emellertid statsmakternas stöd erfordras, förutom till fortsatt försöksverksamhet, även till andra åtgärder.

I fråga om stödet till inköp av rivningsmaskiner har föreslagits, att detta torde kunna lämnas genom lån ur jordbrukets maskin-

lånefond till sammanslutningar av linodlare samt genom bidrag i enlighet med de för sagda fond gällande bestämmelserna i kungörelsen nr 401/1938. Av kostnaden för rivningsmaskin skulle sålunda 80 procent kunna erhållas såsom statslån, att amorteras på högst fem år. Dessutom skulle bidrag under vissa villkor med högst $\frac{1}{5}$ av lånets ursprungliga belopp kunna lämnas.

Rörande hjälpen till anläggande av linberedningsanstalter har i promemorian framhållits, att lån för sådant ändamål på vissa villkor kan erhållas ur hemslöjdslånefonden. Villkoren för utlämnande av lån ur denna fond finnas upptagna i kungörelsen nr 452/1928, ändrad genom kungörelserna nr 113/1932, 407/1934 och 619/1937. Enligt lånebestämmelserna må lån genom förmedling av hushållningssällskapen utgå till föreningar, bolag eller enskilda med högst halva anläggningskostnaden, dock högst 25,000 kronor. Lån är amorteringsfritt under två år samt återbetalas sedermera med lika annuiteter under femton år, varvid såsom ränta beräknas 4 procent å det ursprungliga kapitalbeloppet. Lånen förmedlas av hushållningssällskapen.

I promemorian har förordats, att odlarna själva böra driva linberedningsanstalter. Härigenom vinnes en säkrare garanti för att odlarna bliva intresserade i företaget än om detsamma drives av linspinnari eller enskilda, varjämte linets kvalitetsbedömning kan förväntas ske med mindre slitningar, om densamma verkställs av ett odlarnas eget företag. I enlighet härmed föreslås lån ur hemslöjdslånefonden böra utgå endast till ekonomisk sammanlutning (andelsförening) mellan odlare. Vidare synes dylikt lån böra beviljas förening direkt utan hushållningssällskap såsom mellanhand, då det icke torde vara skäligt, att hushållningssällskap skall stå risken för lån av ifrågasvarande slag. Innan ansökan avgöres, torde dock sällskapet beredas tillfälle avgiva yttrande i ärendet. Lånegränsen föreslås höjd till 85 procent av den beräknade kostnaden. Någon absolut lånegräns har med hänsyn till anstalternas varierande kapacitet icke ansetts lämpligen böra föreskrivas. Räntan förordas skola gäldas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, som icke må understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent. För tillgodoseende av lånebehovet för erforderliga linberedningsanstalter har ett belopp av 850,000 kronor ansetts erforderligt.

I promemorian har vidare uttalats, att i likhet med vad som vore fallet exempelvis ifråga om spannmålslagerhus direkt bidrag av statsmedel till iordningställande av linberedningsanstalt, förslagsvis med 20 procent av kostnaden syntes böra utgå utöver och i samband med lån; dock att lån och bidrag sammanlagt icke borde överstiga 85 procent av kostnaden. Således skulle vederbörande förening själv hava att genom andelar anskaffa minst 15 procent av kostnaden eller ungefär 25 kronor per hektar lin. För anläggande av det erforderliga antalet anstalter har ett statsanslag av 200,000 kronor ansetts erforderligt.

Vissa av de beredningsanstalter, till vilkas upprättande lån tidigare utlämnats, användas enligt vad i promemorian uttalats fortfarande för sitt ursprungliga ändamål och kunna möjligen moderniseras eller utbyggas. I så fall bör givetvis lån och bidrag efter prövning i varje särskilt fall kunna utgå jämväl för detta ändamål.

Angående prisreglerande åtgärder har i promemorian anförts:

Linodlingen synes vara konkurrenskraftig gentemot andra grödor, därest odlaren erhåller ett pris av förslagsvis 16 öre för kilogram linhalm, varvid förutsatts att linberedningsanstalt erlägger 12 öre per kilogram och 4 öre utgår av statsmedel. Man måste därför utgå från att prisreglerande åtgärder erfordras från statsmakternas sida. Enklast synes vara att linspinnerierna i kontrakt med linberedningsanstalterna garantera dem ett skäligt pris å det färdigberedda linet, motsvarande erforderligt pris å linhalmen för att göra linodlingen konkurrenskraftig. Skulle linspinnerierna icke med hänsyn till priset å importerat lin kunna bjuda anstalterna erforderligt pris, torde statsmakterna med hänsyn till den allmänna betydelsen för landet av linodling böra giva sitt stöd genom utlämnande av pristillägg. Överenskomelse härutinnan bör i så fall träffas mellan staten och linspinnerierna. Vilket pris, som erfordras å linhalmen, liksom även frågan om erforderligt pristillägg torde icke kunna avgöras förrän erfarenheter vunnits av försöksodlingar. Därest nu framlagda kalkyl därvid bestyrkes, skulle för stödjande av priset på linhalm erfordras ($4 \times 1,000,000 =$) 40,000 kronor för år. Alternativt kan tänkas prisstöd å lintåga för upprätthållande av en prisnivå motsvarande 16 öre per kilogram linhalm eller 1 krona 60 öre per kilogram tåga. Tilläggas må, att prisstödet torde kunna beräknas efter en glidande skala efter variationerna i priset på färdigberett lin. I detta sammanhang må även framhållas vikten av kvalitetsbetalning för linhalmen.

Innan jag ingår på förslaget i vad det avser upplysningsverksamheten torde jag få erinra, att riksdagen till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Befordran av inhemsk linodling (IX H.T. p. 90; r. skr. nr 9) för budgetåret 1940/41 beviljat ett anslag å 10,000 kronor. Bestämmelserna angående anslagets användning finnas upptagna i kungörelsen nr 784/1919, vilken ändrats genom kungörelserna nr 569/1922 och 565/1937. Enligt bestämmelserna må statsbidrag utgå till hushållningssällskap eller sammanslutning av linodlare till premiering av linodling, fröodling eller utsädesfrö, till anskaffning och utdelning av utsädesfrö till mindre jordbrukare samt till åtgärder för uppköp, rensning och spridning av utsädesfrö eller försök och undersökningar, avsedda att främja rationell linodling.

I promemorian har angående upplysningsverksamheten anförts:

Vad angår anskaffning och utdelning av utsädesfrö synes denna angelägenhet lämpligen böra handhas av ekonomiska föreningar mellan linodlarna, eftersom dessa förutsättas skola äga och driva linberedningsanstalterna och sålunda torde kunna bedöma såväl behov av utsäde som sortval. Därest för spridning av utsäde av lämplig sort befinnes erforderligt, att linodlarna erhålla dylikt utsäde avgiftsfritt, torde statsbidrag böra utgå till föreningen för ändamålet. Likaså kan ifrågasättas statsbidrag till dylik förening för anordnande av särskild utsädesodling och rensningsanläggning för dylikt frö.

Den egentliga upplysningsverksamheten synes böra omfatta anordnande av kurser för linodlare samt premiering av linodlingar. Denna verksamhet torde liksom hittills böra med stöd av statsmedel handhavas av hushållnings-sällskapen eller sammanslutning för linodlingens främjande. Linodlingen synes böra i huvudsak koncentreras till vissa lämpliga områden. Det synes under sådana förhållanden jämväl kunna ifrågasättas, om icke statsbidrag till upplysningsverksamhet bör begränsas till dessa områden och sålunda tilldelas endast inom dessa områden verksamma hushållningssällskap eller sammanslutning av nyssnämnt slag.

Lantbruksstyrelsen har i sitt yttrande över promemorian framhållit, att redan under innevarande år vissa åtgärder borde vidtagas till linodlingens stöd, och att dessa icke, såsom i promemorian förutsatts, borde uppskjutas i avbidan på de resultat, som kunde framkomma genom försöksverksamheten. Härom uttalas i yttrandet:

Genomförandet av förslagen rörande lån och bidrag av statsmedel till främjande av en utvidgad linodling borde enligt promemorian äga rum, under förutsättning att försöksverksamheten på området gäve vid handen, att en utvidgad linodling vore möjlig att genomföra. Med anledning härav må framhållas, att det givetvis är av utomordentlig vikt, att ett statligt främjande av en verksamhet bedrives, allenast då främjandet kan anses vara ur det allmänna synpunkt ändamålsenligt. Även om tillförlitliga resultat ännu icke föreligga från försöksverksamheten på linodlingens område, torde dock med utgångspunkt från hittills vunnen erfarenhet den uppfattningen med fog kunna hävdas, att inom landet förefinnas betydande områden med goda naturliga förutsättningar för linodling, och att en utvidgning av linodlingen främst inom dessa områden är både möjlig och lämplig. Då härtill kommer, att rådande försörjningsläge såvitt angår textilråvaror måste anses göra en avsevärd och snabb utvidgning av den inhemska linodlingen i hög grad påkallad, finner lantbruksstyrelsen sig böra framhålla betydelsen av att med genomförandet av de förslag, styrelsen i det följande ämnar framlägga, icke må anstå, tills utförligare resultat av ifrågavarande försöksverksamhet bestyrka deras lämplighet. Förslagen synas fastmer böra föreläggas 1940 års riksdag. Försöksverksamheten på området bör givetvis fullföljas med all kraft, så att resultaten därav snarast möjligt må kunna bli vägledande för den fortsatta linodlingen och lösandet av därmed sammanhängande spörsmål. Här må tilläggas, att föreliggande förslag icke innebära större avvikelser från tidigare beträdda vägar till linodlingens främjande. De åsyfta i huvudsak en intensifiering och rationalisering av redan prövade former för statliga åtgärder på hithörande områden.

Förslaget om stöd till inköp av rivningsmaskiner har lantbruksstyrelsen avstyrkt under framhållande av bland annat följande:

Linrivningsmaskiner användas för skörd av lin och måste sålunda anses vara jordbruksmaskiner. Möjlighet förefinnes alltså att anlita jordbrukets maskinlånafond för anskaffande av linrivningsmaskiner för gemensam användning. För anordningen att, såsom i promemorian synes förordas, införa föreskrifter i syfte att förbehålla allenast ekonomisk sammanslutning mellan linodlare rätten att anlita maskinlånafonden för köp av linrivningsmaskiner har lantbruksstyrelsen icke kunnat finna något bärande skäl. Ej heller finner lantbruksstyrelsen det motiverat att, såsom i promemorian synes ifrågasättas, i författningsväg meddela särskilda bestämmelser rörande amorteringstiden för lån till anskaffande av linrivningsmaskiner. Promemorians

förslag rörande lån ur jordbrukets maskinlånefond jämte statsbidrag för inköp av linrivningsmaskiner synas sålunda ej böra föranleda någon åtgärd.

Angående förslaget om hjälp till anläggande av linberedningsanstalter, vilket i stort sett tillstyrkts av lantbruksstyrelsen, har i yttrandet anförts i huvudsak följande.

Lantbruksstyrelsen finner sig böra förorda, att åtgärder vidtagas i syfte att staten på ett effektivare sätt än för närvarande måtte understödja tillkomsten av linberedningsanstalter. De i förevarande promemoria framförda förslagen härutinnan synas under lämplig form böra vinna bifall. Enligt lantbruksstyrelsens mening är det emellertid av principiella skäl mindre lämpligt att genom direkt statsbidrag understödja anläggningar av det slag, varom här är fråga. För att i nuvarande läge åvägabringa ett tillräckligt stort intresse för uppförande av linberedningsanstalter torde i stället låneformen böra komma till användning, varvid lånevillkoren böra göras i motsvarande grad gynnsamma.

Lantbruksstyrelsen har övervägt, huruvida lån för ändamålet bör få utlämnas endast till ekonomisk förening av linodlare eller jämväl till enskild person och aktiebolag. Det senare alternativet skulle givetvis erbjuda större förutsättning för en snabbare tillkomst av erforderligt antal linberedningsanstalter. Det förra alternativet skulle däremot i högre grad bjuda garantier för att med tillhjälp av lån anordnade linberedningsanstalter finge en bättre förankring hos linodlarna. Sistnämnda omständighet måste enligt lantbruksstyrelsens mening tillmätas stor betydelse vid lösandet av förevarande spörsmål, då linodlingens främjande, även om det dagsaktuella läget påkallar snabba åtgärder, icke får ses på alltför kort sikt.

Lantbruksstyrelsen får därför föreslå utlämnande till ekonomisk förening av linodlare utav lån för ändamålet med högst 85 procent av den beräknade kostnaden för anläggningen med inredning och utrustning, kostnad för tomt ej inräknad. Lånen böra bli räntefria under de tre första åren, varefter ränta synes böra utgå efter samma grunder, som för närvarande gälla för lån från jordbrukets maskinlånefond, eller de som föreslagits i promemorian. Amorteringstiden torde böra sättas relativt kort, förslagsvis femton år, då stora delar av ifrågavarande anläggningar kunna beräknas hava en ganska begränsad varaktighet. Amorteringsfrihet under visst antal år torde icke böra komma ifråga utan amortering ske med lika belopp varje år under hela lånetiden. En anordning med vissa amorteringsfria år skulle nämligen kunna medföra dels att amorteringsbördan bleve otillbörligt stor under de år, amorteringen skulle fullgöras, dels ock att låntagare måhända skulle kunna förledas att i sina kalkyler bortse från amorteringskostnaden under de amorteringsfria åren.

Såsom i promemorian anføres, synes det ej skäligt, att hushållningssällskapen skola stå risken för lån av ifrågavarande slag. Även den omständigheten, att lånen ifråga i många hänseenden torde vara att närmast jämställa med lån från fjäderfållånefonden, kalkbrukslånefonden, mejerilånefonden och slakterilånefonden — från vilka fonder lån beviljas av lantbruksstyrelsen — utgör enligt styrelsens åsikt skäl för att desamma beviljas direkt av central myndighet, sålunda utan hushållningssällskapens förmedling. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning måste vidare den verksamhet, som utövas genom linberedningsanstalter, anses vara i första hand ett jordbruksintresse och först i andra hand ett handelsintresse. Lantbruksstyrelsen anser sig i anslutning härtill böra föreslå, att styrelsen och kommerskollegium gemensamt bevilja lånen efter beredning och föredragning av lantbruksstyrelsen.

I förevarande promemoria har vidare anförts, att för tillgodoseende av lånebehovet för erforderliga linberedningsanstalter torde erfordras 850,000 kronor. Härvid torde hava beräknats, att lån med 85 procent av anläggningskostnaderna skulle utgå för anordnande av 25 linberedningsanstalter, vardera dragande en anläggningskostnad av 40,000 kronor. Lantbruksstyrelsen har emellertid under hand inhämtat, att anläggningskostnaden för en linberedningsanstalt av ifrågavarande slag för närvarande torde behöva beräknas till ej mindre än 120,000 kronor. För utlämnande av lån med 85 procent av anläggningskostnaden till 25 linberedningsanstalter skulle vid sådant förhållande erfordras 2,550,000 kronor. Lantbruksstyrelsen, som anser, att ifrågavarande låneverksamhet liksom för närvarande bör bedrivas med anlåtande av hemslöjdslånefonden, har hos statskontoret under hand inhämtat, att å ifrågavarande fond för närvarande finnes till utlåning disponibelt ett belopp av i runt tal 70,000 kronor. I vilken omfattning anspråk på lån av ifrågavarande slag komma att framställas, torde svärigen kunna beräknas. För nästa budgetår torde emellertid vara tillräckligt, om 300,000 kronor anvisas i förevarande syfte.

Närmare bestämmelser rörande villkoren för ifrågavarande låneverksamhet torde böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Förslaget rörande prisreglerande åtgärder har icke föranlett något yttrande från lantbruksstyrelsen, som ansett att det närmast ankomme på statens livsmedelskommission att föreslå åtgärder i detta hänseende.

Förslagen avseende upplysningsverksamheten ha föranlett lantbruksstyrelsen till följande uttalanden:

Även lantbruksstyrelsen anser, att ekonomisk förening mellan linodlare i vissa fall bör kunna komma i åtnjutande av statsbidrag av ifrågavarande slag. Emellertid torde praktiska skäl tala för att bidrag från anslaget må av lantbruksstyrelsen beviljas allenast åt hushållningssällskap eller sammanlutning för linodlingens främjande, hushållningssällskap obetaget att i sin tur bevilja bidrag åt ekonomisk förening mellan linodlare för åtgärder i anslagens syfte. Här nämnda anordning synes i högre grad än den i promemorian härutinnan föreslagna trygga planmässighet uti ifrågavarande bidragsverksamhet. Lantbruksstyrelsen får därför förorda densamma.

Tillräckliga skäl för ändring av gällande bestämmelser ifråga om åtgärder, vartill statsbidrag må kunna utgå, samt villkoren för erhållande av dylikt bidrag synas ej kunna andragas. Vad beträffar förslaget att i författningsväg föreskriva, att bidragsverksamheten skulle avse åtgärder allenast inom område med goda naturliga förutsättningar för linodling samt där beredningen och avsättningen av lin vore tillfredsställande ordnad, må framhållas, att detta även utan särskilda föreskrifter givetvis torde komma att iakttagas vid bidragsverksamhetens handhavande. Styrelsen har emellertid intet att erinra mot att bestämmelser av ifrågavarande slag meddelas.

Statens livsmedelskommission, som tillstyrkt vad lantbruksstyrelsen föreslagit, har i sitt yttrande även upptagit frågan om odling av hampa. Rörande förutsättningarna för lin- och hampodlingen inom landet har kommissionen i huvudsak framhållit följande.

Bärande skäl tala för att effektiva åtgärder vidtagas till den inhemska linhanteringens främjande. Det nuvarande utrikespolitiska läget synes i särskilt hög grad framhäva betydelsen av en avsevärt utvidgad linodling. Med stöd av erfarenheter från föregående världskrig må emellertid framhållas vikten av att de åtgärder, som nu vidtagas, bliva sådana, att linodlingen även

under fria handelsförhållanden och lägre världsmarknadspriser kan vidmakthållas i ej alltför ringa omfattning. Livsmedelskommissionen vill samtidigt understryka vikten av att även odlingen av hampa främjas.

Förutsättningarna för svensk linodling äro enligt gammal erfarenhet, vilken bestyrkts genom på senaste år av jordbruksförsöksanstalten och av Sveriges utsädesförening utförda försök, mycket goda. Särskilt de gamla linbygderna i Hälsingland samt Småland med angränsande landskap synas kunna erbjuda lämpliga klimat- och jordmånsbetingelser. Däremot synas de större slättbygdernas leror mindre lämpliga.

Även för hampans del föreligga gamla traditioner. På grund av hampans stora behov av fuktighet och kväve äro väl förmultnade torvjordar och andra organiska jordar särskilt lämpade för denna odling. Med användande av lämpligt sortmaterial kan odlingsområdet räknas från Skåne till åtminstone södra Norrland, när det gäller fiberproduktion. Utsädesproduktionen måste däremot förbehållas landets sydligare delar.

En nödvändighet, när det gäller inhemsk linodling under nuvarande brist på arbetskraft och förhållandevis höga arbetskostnader inom jordbruket, är att odlaren efter skörden kan leverera linhalmen till en beredningsanstalt, där rötning och skäktning utföres. För odlingens räntabilitet måste även de arbetsbesparande skörde- och tröskningsmetoder, som nu stå till buds, i görligaste mån utnyttjas.

I fråga om åtgärder till stödjande av inköp av rivningsmaskiner har livsmedelskommissionen uttalat, att den av lantbruksstyrelsen föreslagna anordningen att jordbrukets maskinlånefond utan särskilda ändringar i lånebestämmelserna skulle kunna anlitas vid inköp av linrivningsmaskiner syntes ändamålsenlig. Samma fond torde även kunna utnyttjas vid anskaffandet av frörepningsmaskiner för lin samt av motsvarande till hampodlingen hörande redskap. I detta sammanhang har kommissionen framhållit, att här åsyftade maskiner, vilka företrädesvis vore av belgisk och tysk konstruktion, skulle kunna med fördel framställas inom landet till sannolikt betydligt lägre kostnader än som nu betingas vid import, om patenten förvärvades av inhemska maskinfirmor.

Livsmedelskommissionen har rörande hjälpen till anläggande av linberedningsanstalter framhållit, att kapaciteten hos en linberedningsanstalt av den storlek, som åsyftas vid en anläggningskostnad av 120,000 kronor, utan större svårighet torde kunna utökas därhän, att omkring 15 sådana anstalter vore tillräckliga för landets behov av lintåga vid nuvarande förbrukning. Med hänsyn till alltfört stigande priser samt vidare till det förhållandet, att även beredningsanstalter för hampa äro synnerligen önskvärda, har kommissionen dock ansett den i lantbruksstyrelsens förslag angivna storleken å de för nästa budgetår erforderliga medlen till hemslöjds-lånefonden lämpligt avvägd. I bestämmelserna böra enligt kommissionens mening, därest så erfordras, ändringar göras, vilka möjliggöra jämväl hampberedningsanstalters inrättande under lika villkor.

Beträffande prisreglerande åtgärder har livsmedelskommissionen anført:

Kommissionen vill förorda, att linodlarna sammanslutas i ekonomiska andelsföreningar, för vilka genom lantbruksstyrelsens försorg normalstadgar

utarbetas. På föreningarna må ankomma att upprätta linberedningsanstalter samt inköpa erforderliga rivnings- och frörepningsmaskiner. Mellan beredningsanstalterna och odlarna upprättas kontrakt, vilka reglera tecknad areal, leveransens utförande, pris m. m. Mellan beredningsanstalterna och landets linspinnerier må å andra sidan avtal träffas rörande avsättningen av det färdigberedda linet.

För utarbetande av närmare detaljer rörande kontraktens avfattande, prisfrågan, kvalitetsbestämmelser m. m. föreslår livsmedelskommissionen, att en statens linnämnd tillsättes, bestående av en representant för vardera industri- och livsmedelskommissionerna, linodlarna, beredningsanstalterna, linspinnerierna samt försöksverksamheten med lin. Linnämnden föreslås även tilldelad motsvarande befogenheter beträffande hampodlingens organisering, i den mån så befinnes erforderligt.

Med nu rådande prisläge synes sannolikt, att linberedningsanstalterna även utan statligt stöd kunna betala ett sådant pris för den av odlarna inlevererade halmen, att odlingen blir bärkraftig. På linnämnden må emellertid ankomma att följa prisutvecklingen samt inkomma med förslag till utbetalning av statsstöd, då så befinnes erforderligt.

Med tanke på betydelsen av att linodlingen redan under innevarande år organiseras, bör linnämnden snarast träda i verksamhet samt till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till grundpris för under år 1940 skördad linhalm samt lämpliga normer för kvalitetsbetalning.

I fråga om upplysningsverksamheten har livsmedelskommissionen yttrat i huvudsak följande.

Särskilt för mindre odlare äro de hittills gängse priserna på linfrö till utsäde betungande, vilket varit en anledning till att nämnda anslag hittills till större delen använts för utsädesutdelning. Vid en utökning av linodlingen kan emellertid lämpligheten härav ifrågasättas. Ett förbilligande av utsädet synes kunna åvägbringas därigenom, att linberedningsanstalterna, sedan odlingen kommit i gång, inköpa frö från sina egna linodlare, vilket sedan efter vederbörlig rensning kan tillhandahållas som utsäde. Livsmedelskommissionen anser därför lämpligt, att anslaget i fråga i väsentlig mån förbehålles upplysnings- och försöksverksamheten och endast i andra hand användes för anskaffning och utdelning av utsäde.

Kommerskollegium har anfört väsentligen följande.

Kollegium har icke funnit skäl till erinran mot att det för prövning och beviljande av linberedningslån må ankomma på lantbruksstyrelsen att bereda och föredraga ärendena. Ehuru collegium icke vill underlåta framhålla linodlingens betydelse ur industriell synpunkt, anser collegium dock, att under rådande förhållanden linberedningsanstalternas verksamhet främst torde få anses vara ett jordbrukets intresse.

Kollegium anser sig böra ifrågasätta, huruvida icke linberedningslån, där särskilda skäl kunna åberopas, som hittills böra utlämnas jämväl till bolag och enskild person. Ävenså synes det collegium önskvärt, att lån borde kunna komma i fråga icke blott till uppförande av fullständiga linberedningsanstalter utan även till inköp av enskilda maskiner för beredning av lin, för vars anskaffning annan lånefond icke torde kunna ifrågakomma.

I fråga om lånevillkoren har av lantbruksstyrelsen föreslagits räntefrihet under tre år samt en amorteringstid av femton år, räknat med lika annuiteter från lyftningsdagen. Då det torde kunna förutses, att linberedningsverksamheten av olika anledningar till en början icke kommer att uppnå beräknad kapacitet, synes böra tagas under övervägande, huruvida icke ett

eller två års amorteringsfrihet bör kunna medgivas, mot att räntefriheten begränsas till förslagsvis två år. I likhet med statens livsmedelskommission anser kollegium lämpligt att från hemslöjsslånefonden och under enahanda villkor lån må kunna utgå jämväl för inrättande av hampperedningsanstalter.

Åtgärder för stödjande av odling av bruna bönor samt ärter.

Livsmedelskommissionen har i sin förut nämnda skrivelse, vilken inkommit till jordbruksdepartementet den 1 februari 1940, framlagt vissa förslag angående åtgärder för ökad odling av bruna bönor. Förslaget innebär i huvudsak följande. Staten skall med odlare, som inneha eller kunna anskaffa till utsäde lämpliga bruna bönor, sluta kontrakt, varigenom odlarna förbinda sig att år 1940 odla bruna bönor å viss areal samt att mot visst bestämt pris per kilogram överlåta skörden till staten. Verksamheten föreslås för statens räkning böra handhas av svenska spannmålsaktiebolaget. Det garanterade priset anses böra vara 75 öre per kilogram leveransgill vara.

I skrivelsen har såsom motivering för förslaget anförts bland annat.

Under senare år har landets behov av bruna bönor till övervägande del tillgodosetts genom import, vilken uppgått till cirka 3,000 ton per år. Denna import hade emellertid kunnat undvikas, enär betingelserna för odling av bruna bönor inom landet äro goda, åtminstone i de ur klimatisk synpunkt mera gynnsamt ställda delarna av södra Sverige upp till och med Mälardalen. Skördeutbytet är rätt högt och uppgår vanligen till 1,600—2,800 kilogram per hektar. Medelskördarna torde kunna beräknas till omkring 2,000 kilogram per hektar. Att någon nämnvärd odling trots detta icke förekommit inom landet beror på att under normala förhållanden priset på bruna bönor i utlandet i allmänhet är mycket lågt och att odlingen icke åtnjutit annat skydd än den för omalen spannmål gällande tullen, utgörande 3 kronor 70 öre per 100 kilogram.

Under innevarande höst ha endast helt obetydliga kvantiteter bruna bönor funnits att tillgå på den svenska marknaden. Bristen på varan har gjort sig särskilt kännbar, då bruna bönor ingår såsom ett viktigt födoämne i den militära kosten. Genom den enskilda handels försorg ha visserligen efter krigsutbrottet jämförelsevis stora myckenheter bruna bönor inköpts från utlandet, av vilka en mindre del redan inkommit och resten väntas inkomma under de närmaste månaderna, men dessa myckenheter torde icke kunna beräknas täcka det numera starkt ökade behovet. Huru importmöjligheterna komma att ställa sig i fortsättningen, är för närvarande omöjligt att med någon grad av tillförlitlighet yttra sig om. Det förhållandet, att cifpriset, inklusive tull, svensk hamn på bruna bönor på kort tid stigit till omkring 70 öre per kilogram, tyder på att knapphet på varan även inträtt på den utländska marknaden. Därest kriget kommer att fortvara en längre tid, är det troligt, att denna knapphet kommer att tilltaga; i varje fall torde man böra räkna med en ytterligare stegring av priset på den utländska varan. En tendens i denna riktning förefinnes redan nu. Härtill kommer, att handelspolitiska hinder kunna komma att uppstå för fortsatt import. Det framstår därför såsom synnerligen angeläget, att vi genom egen odling kunna göra oss i möjligaste mån oberoende av importen.

Såsom ovan nämnts uppgår landets normala importbehov av bruna bönor till omkring 3,000 ton per år. För att frambringa denna kvantitet inom lan-

det skulle efter en medelhektarskörd av 2,000 kilogram erfordras odling å cirka 1,500 hektar. Emellertid torde efterfrågan på bruna bönor under nu rådande förhållanden kunna förväntas öka, icke minst till följd av ökade inköp för försvarsväsendets behov, varför en ännu större odling — cirka 2,000 hektar — vore önskvärd. Utsädesmängden till odlingar av denna omfattning kan beräknas till 280,000 kilogram efter 140 kilogram per hektar. Denna myckenhet av odlingsvärda bruna bönor kan för närvarande icke anskaffas inom landet. För närvarande torde därför utöver utsäde till de årligen förekommande mindre odlingarna av bruna bönor i köksträdgårdar och dylikt sannolikt icke finnas utsäde inom landet till odlingar på mer än omkring 100 hektar. Man torde icke böra räkna med, att någon nämnvärd del av utsädesbehovet skall kunna täckas genom import.

Med hänsyn till nuvarande höga priser på bruna bönor torde emellertid risk föreligga att en del odlare komma att sälja sina lager därav till konsumtion, såvida icke ett relativt förmånligt pris garanteras dem för nästa års skörd. Därför synas statsmakterna med det snaraste böra vidtaga åtgärder i syfte att öka intresset för ifrågavarande odlingar, så att förefintliga kvantiteter av odlingsvärda bruna bönor i största möjliga omfattning komma att användas till utsäde. Detta torde lämpligast kunna ske på så sätt, att staten med odlare, som inneha eller kunna anskaffa till utsäde lämpliga bruna bönor, tecknar kontrakt, varigenom odlarna förbinda sig att år 1940 odla bruna bönor å viss areal samt att mot visst bestämt pris per kilogram överlåta skörden till staten. Härigenom skulle staten få disponera hela skörden från ifrågavarande odlingar, vilket är av särskild betydelse, då de producerade mängderna med all sannolikhet icke bliva större än att de behöva användas till utsäde påföljande år.

Det statliga organ, som är mest lämpat för handhavande av ifrågavarande verksamhet, torde vara svenska spannmålsaktiebolaget. Åt detta bolag torde därför böra uppdragas att med det snaraste söka få till stånd kontrakt av ovan angivet innehåll.

För att jordbrukarna skola bliva intresserade för ökad odling av bruna bönor måste ett förhållandevis högt pris garanteras. Detta pris synes för 1940 års skörd böra bestämmas till förslagsvis omkring 75 öre per kilogram leveransgill vara. Sedan tillräckliga odlingar uppnåtts, torde det böra övervägas att giva stödet åt odlingen en annan form än den här föreslagna.

Jag torde här även få erinra om *statens jordbruksnämnds* skrivelse den 14 november 1939, däri berörts bland annat frågan om åtgärder till stödjande av odlingen av ärter. Efter att ha avvisat tanken på att i fråga om ärter genomföra anordningar med kontraktsodlingar, har nämnden förordat, att odlingen av ärter stöddes genom att odlarna för 1940 års skörd tillförsäkrades vissa inlösningspriser. Såsom inlösningspris har ifrågasatts ett pris av minst 30 kronor per deciton för matärter. Vidare har i skrivelsen uttalats, att svenska spannmålsaktiebolaget borde medgivas rättighet att efter sätningstiden våren 1940 företaga inköp från jordbrukare av de ärter, som avsetts till utsäde men ej kommit till användning för detta ändamål.

I skrivelse den 5 mars 1940 har *statens livsmedelskommission* — efter att ha närmare undersökt möjligheterna för en ökning av ärtodlingen — under hänvisning till de ökade utsädes- och odlingskostnaderna föreslagit, att inlösningspriset måtte bestämmas till minst 40 kronor för deciton.

Åtgärder för ökad odling av oljeväxter.

Genom beslut av årets riksdag (IX H.T. p. 94, r. skr. nr 9) har till Befrämjande av fröodlingen m. m.: Stödjande av odlingen av vissa kulturväxter för budgetåret 1940/41 anvisats ett reservationsanslag av 100,000 kronor. Med anslaget har avsetts att få till stånd odling av raps, sojabönor, oljelin och spanadslin å en areal av respektive 60, 50, 100 och 60 hektar.

Livsmedelskommissionen har i sin förut omförmälda skrivelse, som överlämnats till jordbruksdepartementet den 28 februari 1940, framlagt förslag till stödjande av odlingen av raps, vallmo, sojabönor och oljelin. Enligt detta förslag skall, på samma sätt som förordats i fråga om bruna bönor, staten genom spannmålsaktiebolaget anordna kontraktsodlingar i fråga om dessa växter. Kommissionen har föreslagit att följande priser garanteras, nämligen för raps och sojabönor 60 öre samt för vallmo och oljelin 70 öre per kilogram. För att vinna avsättning för skördarna föreslås, att Kungl. Maj:t måtte begära riksdagens bemyndigande att få förordna *dels* att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skall användas i viss proportion till den vid tillverkningen använda mängden utländskt fett, *dels ock* att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skall utgöras av svenskt sådant frö.

Rörande behovet av odling av oljeväxter inom landet har livsmedelskommissionen anført:

Vid en fullständigare avspärrning av vårt land från tillförsel utifrån måste man, såvida den inhemska produktionen av vegetabiliskt fett ej kan ökas, räkna med avsevärt minskad tillgång på fettämnen. En ökad inhemsk produktion av animaliska fettämnen torde i en dylik situation ej vara att påräkna, enär avspärrningen med all sannolikhet även komme att drabba importen av kraftfoder för animalieproduktionen. Däremot finnas relativt stora möjligheter att genom odling av växter med oljerika frön framställa vegetabiliska fettråvaror. Det synes under nuvarande förhållanden vara av stor vikt att dessa möjligheter tillvaratagas. De växter, som härvid i första hand böra ifrågakomma till odling, äro raps, vallmo och oljelin samt i viss utsträckning sojabönor.

Att vårt eget jordbruk inriktas på odling av oljeväxter är även motiverat ur andra synpunkter än faran för en avspärrning. Det må således framhållas, att den stora importen av fettråvaror i nuvarande läge innebär en avsevärd belastning av handelsbalansen. I den mån odlingen av oljeväxter icke föranleder ökat importbehov av andra varor, vilket såvitt nu kan bedömas icke synes bli fallet, medför densamma en direkt valutabesparing. Ännu mera betydelsefullt synes vara, att i avsättningshänseende vissa fördelar kunna vinnas, därest en del av den tillgängliga åkerarealen tages i anspråk för produktion av oljeväxter. Sistnämnda förhållande bör tillmätas särskild vikt, då en omläggning av produktionen i denna riktning måste anses önskvärd även under normala förhållanden och på längre sikt.

Beträffande kontraktsodlingarnas ordnande har kommissionen anført följande.

Kontraktsodlingarna synas böra få den formen, att livsmedelskommissionen liksom förut jordbruksnämnden genom svenska spannmålsaktiebolaget med intresserade jordbrukare, jordbrukarsammanslutningar eller utsädes- och spannmålshandlare tecknar kontrakt angående odling av ifrågavarande oljeväxter. Visserligen skulle man också kunna tänka sig ett inlösningsförfarande i likhet med det, som tillämpas för brödsäd. Kontraktsodlingar synas dock böra föredragas, då man därigenom kan få bättre kontroll över odlingarna. I kontrakten böra odlarna förbinda sig att odla ifrågavarande växter på vissa arealer samt att mot visst bestämt pris per kilogram överlåta skörden å spannmålsaktiebolaget. I kontrakten bör vidare bestämmas, i vilket skick fröet skall levereras. Fröet bör nämligen endast få hålla viss maximivattenhalt och bör dessutom genom rensning vara befriat från obehöriga fröslag (ogräs m. m.).

Då den enskilde jordbrukaren i allmänhet icke disponerar över den maskinella utrustning, som erfordras för torkning och rensning av fröet, måste detta i regel ombesörjas av jordbrukarsammanslutningar eller fröfirmor. Det synes därför i de flesta fall bliva lämpligt, att spannmålsaktiebolaget tecknar kontrakt med dylika sammanslutningar eller privata firmor om odling av viss större areal, som vederbörande i sin tur kan fördela såsom kontraktsodlingar på ett lämpligt antal jordbrukare, vilka leverera fröet till sin uppdragsgivare i enbart tröskat skick. Torkning och rensning ombesörjes därefter av sammanslutningen eller firman. Genom ett sådant arrangemang böra kostnaderna för torkning och rensning m. m. kunna hållas på en rimlig nivå. Nämda sammanslutningar och fröfirmor böra även svara för, att jordbrukarna erhålla lämpligt utsäde. Om någon enskild jordbrukare har möjlighet att själv verkställa torkning och rensning i den omfattning, som bestämmes i kontraktet, bör det givetvis ej vara honom förmenat att teckna kontrakt direkt med spannmålsaktiebolaget.

Livsmedelskommissionen har, under erinran om förenämnda anslag, uttalat, att det med hänsyn till behovet av tillgång på odlingar av oljeväxter synes vara av vikt att väsentligt större odlingar därav komme till stånd än vid anslagets äskande varit avsett. Rörande omfattningen av odlingarna under våren 1940 har kommissionen anfört bland annat följande.

Inom landet finnas redan vissa mängder utsäde av ifrågavarande oljeväxter samt vissa odlingar av sådana.

Våren 1940 skulle finnas utsäde till att beså nedannämnda arealer, nämligen

	Areal	Beräknat skördeutbyte
vallmo	200 hektar	2,400 deciton
sojabönor	250 »	2,500 »
oljelin	25 »	300 »

Därjämte finnas utsådda 60 hektar vinterraps, som beräknas lämna en skörd på 90,000 kilogram.

Kommissionen finner det i nuvarande situation önskvärt, att allt nu tillgängligt frö våren 1940 användes till utsäde och att våroddlingarna således erhålla den omfattning, som nyss angivits.

Kommissionen har även beräknat omfattningen av odlingarna under hösten 1940 och våren 1941. Häreom har anförts:

Till en början må framhållas, att en så kraftig ökning av odlingsarealen, som med hänsyn till disponibla mängder utsäde skulle vara möjlig, av olika anledningar icke kan eller bör genomföras. Enbart det beräknade skördeutbyttet av vårodlingen 1940 skulle nämligen förslå till att beså över 50,000 hektar, vilket närmare belyses av nedanstående uppställning.

Växtslag	Tillgänglig utsädesmängd kg	Utsädesmängd per hektar kg	Besädd areal hektar
Vallmo.....	240,000	5	c:a 48,000
Sojabönor.....	250,000	50	» 5,000
Oljelin.....	30,000	80	» 375.

Härjämte skulle hösten 1940 omkring 11,000 hektar kunna besås med raps.

För att oljeväxtodlingen i händelse av en försvårad tillförsel utifrån skall få en mera påtaglig betydelse för landets försörjning med fettråvaror måste å andra sidan en väsentlig ökning av odlingsarealen äga rum i förhållande till den skördade arealen 1940. Inom kommissionen har sålunda övervägts att hösten 1940 beså 5,000 hektar med raps och våren 1941 samma areal med vallmo respektive sojabönor. Detta skulle innebära, att hela den år 1940 påräknade skörden av sojabönor och vallmo skulle användas till utsäde och att på hösten 1941 skörden av en areal å sammanlagt 15,000 hektar skulle stå till förfogande för oljeutvinning. Den sannolika storleken av sist-nämnda skörd framgår av följande uppställning:

Växtslag	Besädd areal hektar	Beräknad skörd av oljefrön	
		per hektar kg	totalt ton
Vallmo	5,000	1,200	6,000
Sojabönor	5,000	1,000	5,000
Raps	5,000	1,500	7,500

Kommissionen anser sig böra förordna, att odlingen av raps hösten 1940 begränsas till 3,000 hektar och vårodlingarna 1941 av vallmo och soja till 2,000 respektive 1,000 hektar.

Beträffande oljelin anser sig kommissionen icke böra räkna med större odling hösten 1941 än 375 hektar, d. v. s. den areal, som kan besås med den utsädeskvantitet som en vårodling 1940 å 25 hektar beräknas avkasta.

De ifrågasatta kontraktsodlingarna kunna uppenbarligen komma att förorsaka statsverket vissa kostnader. Kommissionen har verkställt beräkningar härom. Kommissionens utredning innehåller i huvudsak följande.

I den mån skörden från de under våren 1940 planerade eller — vad rapsen angår — redan gjorda odlingarna användes till utsäde under hösten 1940 och våren 1941, behöva några nämnvärda förluster knappast uppstå för statsverket under budgetåret 1940/41. Vid försäljning av innevarande års skörd till utsäde torde bolaget nämligen kunna betinga sig samma pris, som bolaget för skörden får betala till kontraktsodlarna. Statens totala kostnader för odlingarna bli därför helt beroende av, vilket pris som av bolaget kan erhållas för de kvantiteter, som komma till användning för oljeframställning.

Vid underhandlingar, som av livsmedelskommissionens produktionsavdelning förts med representanter för margarinindustrien, hava margarinfabri-

kerna synts villiga att använda de margarinfettråvaror, som genom inhemska odlingar kunna erhållas. Så länge det endast blir fråga om relativt små mängder, torde det ej vara omöjligt att få till stånd en frivillig överenskommelse såväl med margarinindustrien som med linoljeslagerierna om övertagande av ifrågavarande kvantiteter till ett sådant pris, att de med odlingen förenade kostnaderna bliva täckta. Då emellertid de priser, som i nämnda fall skulle erläggas för de inom landet producerade fröerna, med all sannolikhet komme att överstiga importpriserna, kan samma anordning näp- peligen tillämpas vid en utvidgning av odlingarna. I sistnämnda fall torde avsättning till fabriker på frivillighetens väg svårigen kunna vinnas, med mindre priserna på de inhemska råvarorna göras konkurrenskraftiga med de utländska.

Till stödjande av ifrågavarande odlingar skulle för budgetåret 1940/41 erfordras ett belopp av sammanlagt i runt tal 130,000 kronor.

I vilken utsträckning staten kommer att åsamkas förluster vid försäljning av 1941 års skörd, beror i första hand på vilket pris importerade fröer av ifrågavarande slag då komma att betinga. Självfallet måste varje antagande härom bli mycket osäkert. Kommissionen inskränker sig därför till att beräkna kostnadernas storlek, för den händelse skörden skulle behöva försäljas till samma priser som de nu gällande importpriserna. För enkelhetens skull räknas härvid med att hela skörden kommer till användning för olje- utvinning. Med utgångspunkt från dessa antaganden har följande tablå uppgjorts.

Växtslag	Skördad areal hektar	Beräknad skörd		F ö r l u s t	
		per hektar kilogram	totalt ton	per kilogram kronor	totalt kronor
Vallmo	c:a 2,000	1,200	2,400	0.20	480,000
Sojabönor.....	» 1,000	1,000	1,000	0.33	330,000
Oljelin.....	» 375	1,200	450	0.40	180,000
Raps	» 3,000	1,500	4,500	0.30	1,350,000.
					Summa 2,340,000

Såsom motivering till sitt förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om viss användning av vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung har kommissionen anfört:

Vid de gjorda beräkningarna rörande statens kostnader har kommissionen utgått ifrån, att fröskörden skulle tillhandahållas industrien till samma priser som den utländska varan betingar. Det bör understrykas, att denna beräkningsmetod icke giver ett riktigt uttryck för oljeväxtodlingens lönsamhet i förhållande till andra inhemska odlingar. Vill man göra en sådan jämförelse måste man taga hänsyn till att vegetabilieodlingen i allmänhet i vårt land sedan länge åtnjutit ett relativt starkt skydd mot konkurrens från utlandet. Till följd av detta skydd ha odlarna i regel kunnat för de inhemska produkterna erhålla ej oväsentligt högre priser än dem som gällt på utlandsmarknaden. Givetvis kan man tänka sig ett liknande prisstöd även för oljeväxterna. Den lämpligaste formen för ett sådant stöd synes under nuvarande förhållanden vara att stadga skyldighet för industrien att till viss del använda svenskt vegetabiliskt fett vid framställning av margarin respektive svenskt linfrö vid tillverkning av linolja. Därest så sker, kan prissättningen på den svenska varan äga rum oberoende av priserna på motsvarande utländska produkter. Vilka priser, som i sådant fall böra tillämpas för den svenska varan, är ett spörsmål, som kommissionen icke nu an-

ser sig böra taga ställning till. Det blir här närmast fråga om en avvägning mellan å ena sidan den belastning av konsumenterna, som må föranledas av en försäljning till sådana priser, att de med odlingen förenade kostnaderna bliva täckta, samt å andra sidan den belastning av budgeten, som i motsatt fall må äga rum. Beträffande linolja bör hänsyn även tagas till de verkningar en eventuell fördyring av varan kan komma att få för de industrier, som använda linolja såsom råvara.

Med hänsyn till, bland annat, vad kommissionen förut i sin skrivelse anfört om möjligheterna till åvägbringande av en godvillig överenskommelse med vederbörande fabriker rörande försäljningen av inhemskt oljefrö, finner sig kommissionen icke nu böra hemställa om meddelande av ett stadgande av förut nämnt innehåll. Kommissionen finner det emellertid angeläget, att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande av riksdagen att förordna härom, då så finnes påkallat till tryggande av den inhemska skördens avsättning.

Departements-
chefen.

I nuvarande krisläge är det uppenbarligen av vikt, att landet i möjligaste mån är oberoende av importen av produkterna från ifrågavarande kulturväxter. Även om införseln i fortsättningen skulle kunna ske något så när obehindrat, måste det likväl under nuvarande förhållanden innebära en icke ringa trygghet för vårt land att kunna fylla behovet av nämnda produkter genom inhemsk odling. Såsom livsmedelskommissionen framhållit synes även önskvärt att en viss omläggning av produktionen å den tillgängliga åkerarealen kommer till stånd. I likhet med lantbruksstyrelsen håller jag före, att det torde vara lämpligt att vidtaga åtminstone vissa åtgärder till odlingens stödjande. Genom fortsatt försöksverksamhet kan ytterligare erfarenhet vinnas, vilken kan utnyttjas vid det fortsatta utbyggandet av odlingen och beredningen av lin.

I överensstämmelse med vad livsmedelskommissionen framhållit anser även jag, att visst stöd bör givas åt odling och beredning av hampa.

För *stödjande av linodlingen* föreligga förslag dels om underlättande av inköp av rivningsmaskiner genom ändrade bestämmelser rörande lån från jordbrukets maskinlånefond, dels om hjälp till anläggande av linberedningsanstalter genom underlättande av möjligheterna att erhålla lån från hemslöjdslånefonden, dels om prisreglerande åtgärder, dels ock om försöks- och upplysningsverksamhet i fråga om linodling. I likhet med lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen anser jag icke erforderligt, att särskilda åtgärder vidtagas för underlättande av inköp av rivningsmaskiner. De nu föreliggande möjligheterna att erhålla lån från jordbrukets maskinlånefond torde tillgodose behovet av sådant stöd. Någon ändring av bestämmelserna rörande lånevillkoren synes icke behövlig. Såsom livsmedelskommissionen framhållit är det givetvis önskvärt, att rivningsmaskiner kunna framställas inom landet. Det torde emellertid kunna förväntas att, därest behovet av dylika maskiner skulle bliva större inom landet, detta behov på enskilt initiativ kommer att fyllas. Från statens sida synes det i varje fall för närvarande knappast påkallat att vidtaga särskilda åtgärder härför.

Vad angår förslagen om hjälp till anläggande av linberedningsanstalter

synas dessa beaktansvärda. Åtgärder till underlättande av erhållande av lån i enlighet med vad lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen förordat synas böra företagas. Däremot torde det, såsom lantbruksstyrelsen även påpekat, vara mindre lämpligt att genom direkta statsbidrag understödja anläggandet av linberedningsanstalter. Lån till ifrågavarande ändamål kunna för närvarande i viss utsträckning erhållas från hemslöjdslånefonden. Vissa lättnader i lånevillkoren lära emellertid vara erforderliga, därest intresset för uppförandet av anläggningar av ifrågavarande slag skall stegras. De av lantbruksstyrelsen förordade ändringarna i lånevillkoren kan jag i huvudsak biträda. I överensstämmelse härmed synes i fråga om lånen böra gälla att desamma få utlämnas till ekonomiska föreningar av linodlare. Hinder bör dock ej möta att, om skäl därtill föreligga, utlämna lån även till enskilda eller bolag. Lånen torde få uppgå till 85 procent av de beräknade kostnaderna för anläggningarna med inredning och utrustning. Kostnaderna för tomt torde dock ej böra få medräknas. I överensstämmelse med vad kommerskollegium anfört synes lämpligt att lån även kunna beviljas för inköp av enskilda maskiner. Med hänsyn till storleken av de anläggningar, som här avses, torde den nu gällande maximigränsen för lån ur hemslöjdslånefonden icke böra bibehållas. Lantbruksstyrelsen har räknat med kostnader upp till 120,000 kronor. Lånen böra vara räntefria under de tre första åren. Därefter torde ränta böra utgå efter samma grunder som gälla för lån från jordbrukets maskinlånefond. I fråga om amorteringstidens längd synes böra gälla, att denna bestämmes till förhållandevis kort tid, förslagsvis högst femton år, med hänsyn till att ifrågavarande anläggningar kunna beräknas få en förhållandevis begränsad varaktighet. Enligt nuvarande bestämmelser angående lån från fonden må två års amorteringsfrihet medgivas. Av skäl som lantbruksstyrelsen anfört synas några amorteringsfria år icke böra ifrågakomma vid lån till dessa anläggningar. Ej heller synas nu gällande bestämmelser, enligt vilka lån utgå till hushållningssällskap för att av dessa sedermera utlämnas till föreningar, bolag eller enskilda, böra tillämpas vid lån för förevarande ändamål. Såsom lantbruksstyrelsen framhållit synes det icke skäligt att hushållningssällskapen skola stå risken för lån av detta slag. Lånen torde i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag böra utan mellanhand beviljas av styrelsen och kommerskollegium gemensamt. För närvarande sker beviljandet av lånen till hushållningssällskapen efter beredning och föredragning av kommerskollegium. Då det emellertid här gäller en fråga, som huvudsakligast är av intresse för jordbruket, synes det lämpligt att låta beredningen och föredragningen påvila lantbruksstyrelsen. Såsom livsmedelskommissionen och kommerskollegium föreslagit bör lån från fonden även kunna lämnas för inrättande av hampberedningsanstalter och inköp av maskiner härför.

För att kunna möta ansökningar om lån av den storlek, som skulle kunna ifrågakomma enligt de av mig nu förordade lånevillkoren, blir en ökning av hemslöjdslånefondens kapital, som för närvarande är 70,000 kronor, oundgänglig. I anslutning till vad lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissio-

nen uttalat torde för nästa budgetår för detta ändamål vara behövt ett belopp av 300,000 kronor. Efter samråd med chefen för handelsdepartementet vill jag förorda, att fondens kapital ökas med detta belopp.

Såsom ett ytterligare stöd för linodlingen har i den inom 1938 års jordbruksutredning upprättade promemorian framlagts vissa förslag angående prisreglerande åtgärder. Dessa åtgärder föreslås i promemorian skola få formen av pristillägg i första hand på linhalmen. Livsmedelskommissionen har för sin del ansett, att ett dylikt prisstöd med nu rådande prisläge sannolikt icke skulle vara behövt. Enligt min mening torde i varje fall för närvarande tillräcklig erfarenhet icke förefinnas vare sig rörande behovet eller ifråga om storleken av ett prisstöd av det slag som i promemorian förordats. I likhet med livsmedelskommissionen finner jag det till en början mest angeläget att linodlarnas verksamhet organiseras på lämpligt sätt. Vad kommissionen anfört rörande organisationen synes mig beaktansvärt. För att handha denna verksamhet synes på sätt kommissionen ifrågasatt böra inrättas en nämnd, statens linnämnd. Nämnden torde även kunna handha organisationen av hampberedningen i den utsträckning så skulle finnas erforderligt. Kostnaderna för nämnden torde kunna bestridas av till förfogande stående statsmedel. Sedan verksamheten organiserats, torde kostnaderna för nämnden, därest den fortfarande skulle vara behövt, böra bäras av producenterna. Såsom livsmedelskommissionen uttalat bör nämnden ha sin uppmärksamhet fäst på prisbildningen på ifrågavarande område samt inkomma med förslag till åtgärder, om så skulle finnas erforderligt.

Vad angår upplysningsverksamheten samt viss annan därmed sammanhängande verksamhet synes i enlighet med vad lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen uttalat något ytterligare anslag utöver det av riksdagen till befordrande av inhemsk linodling redan beviljade (IX H.T. p. 90, r. skr. nr 9) icke för närvarande vara erforderligt. Icke heller torde någon ändring i gällande bestämmelser för anslagets disposition nu böra vidtagas.

Förslag föreligger såsom framgår av det förut anförda jämväl rörande *stöd åt odlingen av bruna bönor*. För närvarande torde endast finnas utsäde av bruna bönor till odlingar av omkring 100 hektar. Då det är av vikt att odlingar i största möjliga omfattning komma till stånd, bör, i anslutning till vad livsmedelskommissionen föreslagit, kommissionen genom svenska spannmålsaktiebolaget söka träffa överenskommelse med innehavare av utsäde om odlingar, därvid odlarna skola förbinda sig att mot visst bestämt pris per kilogram överlåta skörden till staten. Det pris, som staten vid dessa kontraktsodlingar bör garantera odlarna, torde i överensstämmelse med kommissionens förslag böra för 1940 års skörd bestämmas till omkring 75 öre per kilogram. Enligt vad i ärendet upplysts är för närvarande cifpriset, inklusive tull, i svensk hamn för kilogram bruna bönor omkring 70 öre. Några kostnader torde staten icke förorsakas genom de nu föreslagna anordningarna, då det kan förväntas, att skörden kan försäljas till det pris som garanterats. Skulle kostnader uppstå, torde medel få äskas för täckande av förlusten. Denna

lärer under alla förhållanden icke bliva av någon större omfattning, då här endast är fråga om förhållandevis små kvantiteter. Sedan tillräckliga odlingar kommit till stånd, torde spørgsmålet om ytterligare stöd åt odlingen få upptagas till övervägande.

Enligt min mening synes det även vara välbetänkt att för *matärter* som odlas år 1940 garantera ett visst inlösningspris med hänsyn till ovissheten rörande skörderesultatet av denna odling, särskilt innevarande år inför utsikten till försenad såningstid. I anslutning till vad livsmedelskommissionen föreslagit synes detta pris böra bestämmas till omkring 40 kronor för deciton *matärter*. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa inlösningspriset ävensom vidtaga de åtgärder i övrigt, som må befinnas erforderliga i anslutning till inlösningsförfarandet.

Vad angår det ifrågasatta *stödet åt odling av raps, vallmo, sojabönor och oljelin* kan jag i huvudsak biträda vad livsmedelskommissionen härutinnan föreslagit. Även ifråga om dessa slag av växter synes ändamålsenligt att ordna kontraktsodlingar med garanterade priser åt odlarna. Vid dessa kontraktsodlingar torde det vara lämpligast, att spannmålsbolaget tecknar kontrakt om odling av vissa större arealer med jordbrukssammanslutningar och fröfirmor, vilka ha erforderlig maskinell utrustning för torkning och rensning av frö. Sammanslutningarna och firmorna skola därefter i sin tur kontraktera odlingar med lämpligt antal jordbrukare, vilka leverera fröet endast i tröskat skick till sina uppdragsgivare. Dessa ombesörja sedermera torkning och rensning. I fråga om de priser, som för närvarande synas böra fastställas, ansluter jag mig till vad kommissionen förordat. Rörande omfattningen av odlingarna kan jag i huvudsak biträda vad livsmedelskommissionen föreslagit.

Avsättningen av skördarna av ifrågavarande oljeväxter synes lämpligen böra kunna ordnas i överensstämmelse med vad livsmedelskommissionen förordat. I den mån skörden från de under våren 1940 planerade eller, vad angår raps, redan gjorda odlingarna användes under hösten 1940 och våren 1941, behöva några förluster av nämnvärd omfattning knappast uppkomma för statsverket under budgetåret 1940/41. Försäljningarna till utsäde torde nämligen lämna sådana inkomster att kostnaderna täckas. I fråga om de kvantiteter som äro avsedda för industrien synes, då det gäller mindre mängder, frivillig överenskommelse kunna träffas med margarinindustrien och linoljeslagerierna om övertagande av dessa till sådant pris att de med odlingarna förenade kostnaderna täckas. Såsom livsmedelskommissionen framhållit föreligger däremot icke någon säkerhet för att en dylik anordning kan tillämpas, då fråga blir om de större kvantiteter, som utvinns vid utvidgning av odlingarna. Under sådana förhållanden synes böra övervägas att giva odlingen av ifrågavarande oljeväxter stöd genom att stadga skyldighet för industrien att till viss del använda svenskt vegetabiliskt fett vid framställning av margarin respektive linfrö vid tillredning av linolja. Erinras må, att liknande förpliktelser finnas för kvarnindustrien vid förmalning av vete och

råg. Det synes i anslutning till vad livsmedelskommissionen anförut önskvärt att Kungl. Maj:t redan nu lämnas fullmakt av riksdagen att meddela förordnande i sådan riktning. Jag vill emellertid särskilt understryka, att vid prissättningar å ifrågavarande oljeprodukter varsamhet iakttages till förhindrande av stegring i priserna å margarin och linolja. Genom de fullmakter Kungl. Maj:t redan erhållit med avseende å det allmänna jordbruksstödet finnes möjlighet för Kungl. Maj:t att reglera priserna på margarin på lämpligt sätt. Skulle i anledning av de av mig förordade prisgarantierna kostnader uppkomma för statsverket, vilka icke skulle kunna täckas genom av mig föreslagna anordningar eller eljest för stödjande av linodlingen tillgängliga medel, torde framdeles särskilt anslag härför få äskas av riksdagen.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att lån till anläggande av lin- och hampberedningsanstalter må beviljas från hemslöjdslånefonden på i huvudsak de villkor, som i det föregående av mig föreslagits;

dels till Hemslöjdslånefonden för budgetåret 1940/41 å kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 300,000;

dels medgiva, att stöd för odling av de i det föregående omnämnda kulturväxterna må ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig uppdragna riktlinjer;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna, att vid tillverkning av margarin vegetabiliskt fett av inhemskt ursprung skall användas i av Kungl. Maj:t bestämd proportion till den vid tillverkningen använda mängden utländskt fett ävensom att vid framställning av linolja viss del av den använda kvantiteten linfrö skall utgöras av svenskt frö.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Richard Jobson.